

Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г.Шевченка. Т. IV. Вип.98 / Чернігівський НПУ ім. Т.Г.Шевченка; гол. ред. Носко М.О. – Чернігів: ЧНПУ, 2012. – С. 145-149

С. В. Орєєва

Національний авіаційний університет
м. Київ

Стан готовності до фізичної підготовки майбутніх авіадиспетчерів у процесі навчання у вищому навчальному закладі

***Анотація.** У статті на основі проведеного аналізу розглянуто проблему підвищення ефективності фізичної підготовки майбутніх авіадиспетчерів у вищих навчальних закладах, визначено основні шляхи підвищення її організації, виявлено потреби, інтереси і мотиви студентів-майбутніх авіадиспетчерів щодо занять з фізичного виховання.*

***Ключові слова:** студенти, авіадиспетчера, фізична підготовка, фізична культура, потреби, інтереси, мотивація.*

С.В. Орєева. Состояние готовности к физической подготовке будущих авиадиспетчеров в процессе обучения в высшем учебном заведении

***Аннотация.** В статье на основании проведенного анализа рассмотрена проблема повышения эффективности физической подготовки будущих авиадиспетчеров в высших учебных заведениях, определены основные пути повышения ее организации, выявлены потребности, интересы и мотивы студентов-будущих авиадиспетчеров к занятиям по физическому воспитанию.*

***Ключевые слова:** студенты, авиадиспетчера, физическая подготовка, физическая культура, потребности, интересы, мотивация.*

S.V. Orgeeva. Future air traffic controllers state of readiness for physical training in a process of studying in higher education establishment

***Abstract.** On the base of the analysis in this article there were considered the problem of future air traffic controller physical training efficiency increase in high education establishments, basic ways of its organization increase were defined. Students-future air traffic controllers needs, interests and motives towards physical education (PE) classes were also identified.*

***Keywords:** students, air traffic controllers, physical training, physical education, needs, interests, motivation*

Актуальність

Сучасна світова економіка характеризується різким загостренням протиріччя між вимогами до інтенсифікації всіх форм суспільного виробництва, що диктується ринковими відносинами, та психофізіологічними і психофізичними можливостями зайнятих в ньому фахівців.

Так, у зв'язку із глобальною інтенсифікацією повітряного руху, і, як наслідок, підвищенням професійного навантаження авіадиспетчера, значно зростають вимоги до ряду фізичних, психологічних та психофізіологічних якостей авіафахівців. Особливої актуальності набуває проблема вдосконалення підготовки авіадиспетчера у вищих навчальних закладах (ВНЗ), і зокрема фізичної підготовки, як одного з компонентів єдиної системи формування професійної надійності сучасного авіафахівця.

До теперішнього часу питаннями фізичної підготовки представників авіаційних спеціальностей присвячено значну кількість наукових досліджень [1, 2, 3, 5, 6 та ін.]. Однак ряд науковців зауважують, що наукова розробка її аспектів далеко незакінчена і має бути активно продовжена у зв'язку з підвищенням вимог до людського фактору та все більшою невідповідністю цим вимогам реальної психофізичної та психофізіологічної підготовленості кваліфікованих фахівців [4].

Розгляд сучасної концепції фізичної підготовки майбутніх авіадиспетчерів вимагає змін в її структурі та змісті, що свідчить про важливість створення відповідних педагогічних умов для вдосконалення, а в деяких випадках і формування фізичних та психофізичних якостей, які визначають успішне опанування авіаційною спеціальністю, надійність професійних знань, навичок і вмінь, високий рівень працездатності і збереження професійного довголіття.

Метою нашого дослідження є визначення основних шляхів підвищення ефективності організації фізичної підготовки майбутніх авіадиспетчерів у вищих навчальних закладах.

З огляду на те, що ефективність процесу фізичної підготовки визначається не тільки нормативно заданими вимогами, **завдання** даного **дослідження** полягає у виявленні потреб, інтересів і мотивів у студентів-майбутніх авіадиспетчерів щодо занять з фізичного виховання, розумінні її ролі в зміцненні здоров'я та формуванні професійно важливих фізичних якостей і психофізіологічних властивостей.

Методи та організація дослідження

З метою вирішення завдань дослідження нами було проведено констатувальний експеримент в ході якого використовувались такі методи дослідження: *теоретичні*: – аналіз наукової, спеціальної літератури; *емпіричні*: – спостереження, опитування та анкетування. В експерименті брало участь 38 студентів-майбутніх авіадиспетчерів другого курсу, які навчаються за спеціальністю 6.070102 – «Обслуговування повітряного руху» в Національному авіаційному університеті.

Основні матеріали й отримані результати дослідження

Для виявлення потреб, інтересів і мотивів у студентів щодо занять з фізичного виховання, нами було проведено анкетування. У число питань, що входили до анкети, було включено й такі, які відображали мотиви й потреби студентів у виборі саме цієї спеціальності, їхнє ставлення до фізичного виховання, до професійно-прикладної фізичної підготовки як важливого фактору формування професійних психофізіологічних характеристик, фізичних якостей і властивостей особистості.

Так на питання: «Чому Ви обрали цю спеціальність?» – 55,26% респондентів відповіли, що «мріяли з дитинства», 44,73% – обрали дану спеціальність через її високу сплачуваність, 47,36% – відзначили, що важливим у виборі була престижність спеціальності, тоді як 7,89% респондентів відповіли що «так хотіли батьки».

Аналіз результатів анкетування дозволяє зробити висновок, що до вибору своєї майбутньої спеціальності «Обслуговування повітряного руху» – студенти ставляться серйозно, усвідомлено, керуючись престижністю і затребуваністю даної професії.

Відповідно анкетуванню, заняття за фахом вони відвідують у 81,57% випадках тому, що «це важливо для майбутньої професії». Тоді як 13,15% студентів вважають, що «це необхідність», а 5,26% студентів відповіли що їм «подобається навчатися».

Отже, в ході дослідження нами було виявлено, що основним мотивом вступу до ВНЗ є отримання спеціальності авіадиспетчера, де провідною діяльністю при цьому стає не просто навчальна, а навчально-професійна діяльність. Згідно з цим положенням, процес фізичного виховання, як і будь-який інший предмет, має бути спрямований на підготовку до майбутньої професійної діяльності.

Відповідно цього питання нами було проаналізовано відвідування занять з фізичного виховання майбутніми авіадиспетчерами, в ході якого слід зазначити, що 89,47% студентів відвідують заняття «постійно», і лише 10,53% – «коли є бажання», що говорить про відповідальний підхід до отримання вищої освіти.

Крім того, заняття з фізичного виховання студенти-майбутні авіадиспетчери відвідують більшою мірою для «отримання заліку» – 68,42%, «покращення своєї статури» – 55,26%, «підтримки своєї загальної фізичної підготовленості» – 47,36%, а також для «збереження і зміцнення здоров'я» – 36,84% або вважають його одним із «способів відпочинку та розваги» – 28,94%, «хочуть проявити себе в спорті» – 18,42% та лише 21,05% студентів відмітили, що «це так само важливо як і всі інші предмети».

Досліджувані нами проблеми щодо причин, які негативно впливають на ставлення студентів до занять з фізичного виховання, слід зазначити, що 31,57% респондентів на перше місце ставлять такі обставини, як «необхідність здачі контрольних нормативів», 28,94% – вказують на те, що «заняття не впливають на майбутню професійну діяльність», а також 28,94% – висловили незадоволення «відсутністю відповідних умов до занять» та 21,05% відзначили – «недостатнє або надмірне навантаження на заняттях».

Визначаючи фактори, які здатні покращити ставлення студентів до занять з фізичного виховання, ми отримали наступні результати: 55,26% анкетованих відзначили що це «різноманітна програма з фізичного виховання»; 44,73% – «незвичайні види спорту»; 42,1% – «відповідність контрольних нормативів до фізичних можливостей студента»; 39,47% –

«гарна спортивна база»; 36,84% – «цікаві змагання» та 21,05% – «професійно-прикладна направленість занять».

В існуючій практиці фізичного виховання авіафахівців практичний розділ навчальної програми викликає труднощі, як показують проведені нами дослідження, у 60-70% студентів особливу складність викликають вправи спрямовані на розвиток силової та загальної витривалості, які вимагають постійного тренування, знаходження в хорошій фізичній формі і попередньої спортивної підготовки.

Для визначення рівня фізичної підготовленості нами було проведене соціологічне опитування майбутніх авіадиспетчерів, в ході якого нами виявлено наступні результати:

– займалися спортом до вступу до ВНЗ більше п'яти років і мають спортивний розряд майстра спорту, кандидат у майстри спорту, перший розряд – 5%;

– займалися спортом до вступу до ВНЗ три роки і менше і мають другий спортивний розряд і нижче – 20%;

– займалися спортом до вступу до ВНЗ рік і менше і не мають спортивних розрядів – 30%;

– взагалі не займалися спортом (не вважаючи обов'язкової шкільної програми з фізичної культури) – 45%.

Так, на основі дослідження фізичної підготовленості майбутніх авіадиспетчерів до вступу у ВНЗ, можна зробити висновок: 25% мають високий рівень, 30% – середній. Тобто 55% студентів звертали достатньо уваги на свою фізичну підготовку, а 45% студентів мають низький рівень, отже для них навчальна програма, зокрема її практична частина, представляє складність.

Наступні питання анкети мали на меті визначити у студентів-майбутніх авіадиспетчерів розуміння взаємозв'язку фізичної підготовки особистості з їх професійною діяльністю та були спрямовані на з'ясування тих якостей

особистості, які важливі для майбутнього авіадиспетчера у його професійній діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Розуміння студентами професійно важливих якостей авіадиспетчера, у % відношенні від загального числа опитуваних

Ранг якості	Якості	%
1	компетентність, знання своєї справи	70
2	увага	60
3	оперативне мислення	60
4	пам'ять	45
5	Комунікативні та організаторські здібності	12
6	відповідальність	10
7	стресостійкість	10

Аналізуючи результати анкетування бачимо, що у студентів-майбутніх авіадиспетчерів не сформовано єдиної думки щодо важливих якостей авіадиспетчера, і досить велика різниця в наборі професійно важливих якостей.

Також нами розглядалися ті якості, які набуваються і формуються у процесі занять з фізичного виховання (табл. 2).

Таблиця 2

Розуміння студентами якостей що набуваються і формуються в процесі занять фізичною культурою, у % відношенні від загального числа опитуваних

Ранг якості	Якості	%
1	сила волі	80
2	витривалість, сила, спритність, координація	70
3	цілеспрямованість	50
4	терпіння	46
5	самостійність	40
6	наполегливість	21

Виходячи з результатів дослідження, щодо якостей, які формуються у процесі фізичного виховання (табл. 2), можна відмітити, що основна думка

студентів концентрується навколо якості, яка характеризує прояв волі, а також у студентів ще не сформувався зв'язок між фізичним вихованням у ВНЗ і подальшою професійною діяльністю.

Таку ситуацію можна пояснити, як правило, негативним досвідом фізичної культури у шкільному віці та нормативним підходом, який мало орієнтований на можливості конкретного студента. Все це разом з нерозумінням студентами особистісного сенсу фізичної підготовки призводить до пасивного ставлення щодо формування фізичної культури у майбутніх авіадиспетчерів.

Не зважаючи на це 81,58% студентів мають бажання дізнатися про фізичні вправи, які допомагають засвоювати професійні вміння й навички та сприяють профілактиці професійних захворювань, для того щоб застосовувати їх на практиці.

Студенти, які беруть участь у нашому дослідженні на першому курсі навчалися за загальною програмою та мали право вибору виду спорту для занять з фізичного виховання. Нам було цікаво за яким принципом вони зробили цей вибір. Так на питання «Чому Ви обрали саме цей вид спорту?» ми отримали наступні відповіді: «за компанію з другом (подругою)» – 36,85%, «цікавлюсь та займаюсь цим видом спорту вже давно» – 28,94%, «не маю навиків з інших видів спорту» – 21,06%, «ці заняття підходили за розкладом» – 10,52%, «мені все одно, тому що я не цікавлюсь спортом» – 2,63%.

Як показали результати анкетування, при виборі видів спорту у більшій частині студентів не спостерігається чіткої, усвідомленої й обґрунтованої мотивації. Частіше вибір визначається випадковістю і набагато рідше вибір спирається на стійкий інтерес до певного виду спорту, на розумінні важливості виконувати ті чи інші фізичні вправи. Але випадковий вибір може призвести до втрати інтересу й зниження активності, та як наслідок до зниження ефективності занять з фізичного виховання.

Тому об'єктивна оцінка свого фізичного розвитку, статури, фізичної підготовленості, а також попереднє ознайомлення із "можливостями" різних видів спорту важливо для усвідомленого і виправданого вибору виду спорту для свого фізичного вдосконалення.

Також в ході дослідження нами вивчався рівень інтересу до фізичного виховання, результати якого свідчать, що у більшості студентів він знаходиться на середньому рівні (Рис.1).

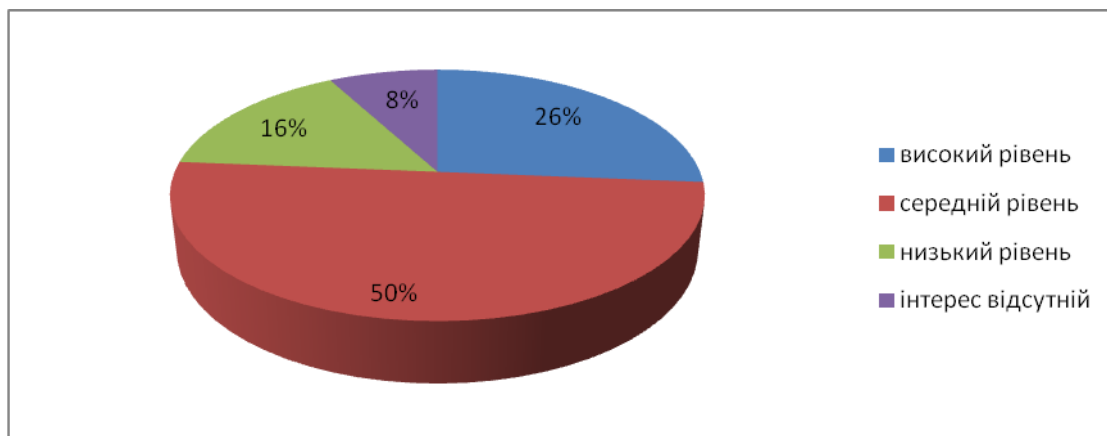

Рис. 1. Рівень інтересу майбутніх авіадиспетчерів до фізичного виховання

Невисокий інтерес майбутніх авіадиспетчерів до фізичного виховання і спорту, на нашу думку, пояснюється низьким рівнем фізкультурної освіченості, слабким організаційно-методичним і матеріально-технічним забезпеченням навчального процесу, недоліками в організації фізичного виховання у загальній школі та у сімейному колі, а також недооцінкою важливості цього напрямку роботи викладачами.

Щодо питання «Як Ви оцінюєте роль фізичної культури у збереженні та зміцненні здоров'я?» – 47,37% студентів виявляють розуміння і важливість, 44,74% – вважають що «потрібно просто вести активний спосіб життя» і 7,89% – відповіли що «бажано займатися фізичною культурою, але можна обійтися і без неї».

В сучасній системі фізичного виховання на самостійну підготовку відводиться значна кількість годин. Самостійно ж займаються «2 рази на тиждень та більше» – 23,68% респондентів, «1 раз на тиждень» – 36,84%,

«рідко, за бажанням або з необхідності» – 26,31%, «практично ніколи» – 13,16%. Також на питання «Як Ви відновлюєте свою розумову працездатність?» 63,15% студентів відповіли – «сплю», 36,84% – «досить трохи пройтися», 34,21% – "дивлюся телевизор», 23,68% респондентів відповіли, що їм «для цього достатньо виконати 2-3 вправи» та лише 1 студент – 2,63% відзначив, що для відновлення «у мене є свій комплекс фізичних вправ». Отже в цілому отримані результати підтверджують низький стан готовності до фізичної підготовки у майбутніх авіадиспетчерів.

Серед основних причин що перешкоджають активному включенню в самостійну фізкультурно-спортивну діяльність, були названі: «відсутність вільного часу» – 47,36%, «відсутність спеціальних знань» – 36,84%, «брак спортивного обладнання» – 15,8 %.

Підтверджуючи важливість занять з фізичного виховання в майбутньому житті, тим не менш, студенти не вбачають зв'язку цих занять у ВНЗ і майбутньою професійною діяльністю. Звідси можна зробити висновок, що студенти усвідомлюють необхідність занять з фізичного виховання, але не розуміють його сенсу, як навчального предмета у ВНЗ. Натомість саме сенс роботи, вміння бачити можливості свого зростання є рушійною та мотивуючою силою.

Узагальнюючи отримані дані можна зробити висновок, що фізична культура як культурна, соціальна і особистісна цінність для майбутніх авіадиспетчерів практично такою не являється, присутній лише посилений акцент на самоствердження за допомогою фізичного розвитку та необхідності, що обумовлено можливістю відрахування з ВНЗ.

Виходячи з результатів, отриманих в ході дослідження, можна зробити висновок про наявність низького рівня сформованості основних складових фізичної культури особистості, що вступає до ВНЗ. У цьому простежується логічний зв'язок відсутності наступності фізкультурної освіти між середньою освітньою та вищою школою: ставлення до фізичного самовдосконалення

молоді, цінностей фізичної культури, і рівнем фізичної підготовленості та освіченості.

На нашу думку, в рамках навчального курсу з фізичного виховання студентам-майбутнім авіадиспетчерам слід спеціально роз'яснювати і вимагати від них розуміння цілей, значення, місця і ролі предмета в освітньому процесі. Для майбутнього авіадиспетчера важливо чітко уявляти особливості майбутньої професійної діяльності, орієнтуватися щодо професійно-важливих якостей, які забезпечують успішне опанування спеціальністю.

Знайомство з видами спорту (елементарні теоретичні аспекти та методико-практичні уміння), дозволять студентам легко міняти захоплення різними видами спорту в залежності від віку, мети, завдань і доступу до різних видів діяльності в даній сфері.

Крім того, слід акцентувати увагу на самостійній роботі студентів щодо збереження та зміцнення власного здоров'я, здійснюючи індивідуальний, диференційований підхід до здібностей і можливостей кожного з них, надаючи право самостійного вибору з ряду альтернатив того виду спорту, який цікавий йому і, з його точки зору, принесе користь у майбутньому. Тому на перших етапах навчання студентів, як показав наш *досвід*, необхідно надавати консультації щодо вибору виду спорту, враховувати, що навчальний матеріал повинен викликати емоційний відгук, активізувати пізнавальні психічні процеси, подаватись з мотивуючої установкою, що сприяє пробудженню інтересу до навчання. З цією метою важливо:

- пояснювати студентам найближчі та кінцеві цілі навчання;
- сприяти усвідомленню студентами високої професійно-прикладної, теоретичної, практичної та оздоровчої значущості знань, що засвоюються;
- адаптувати навчальний матеріал стосовно професійної спрямованості студентів;

– більшою мірою намагатися застосовувати і створювати навчальні завдання, що створюють проблемні ситуації та спільно вирішувати їх в ході занять з фізичного виховання.

На нашу думку для підвищення рівня ефективності організації фізичної підготовки майбутніх авіадиспетчерів слід звернути увагу на перебудову процесу фізичного виховання у ВНЗ, який здійснюється до цих пір в традиційних формах. Отже, важливо оптимізувати навчальний процес на основі особистісно-орієнтованої, суб'єкт-суб'єктної моделі педагогічної взаємодії, важливим показником якої є змістовна і організаційна самостійність студента-майбутнього авіадиспетчера, відповідальність, саморозвиток, як основні складові зрілої особистості, підготовленої до професійної діяльності на рівні сучасних вимог суспільства. При цьому фізична культура розглядається як важливий компонент професійно-особистісного розвитку, зорієнтованого на формування усвідомлення навчально-пізнавальної діяльності, вміння проектувати знання в будь-яку професійну чи життєву ситуацію характеризує дієвість отриманої студентом підготовки.

Таким чином, фізична підготовка майбутніх авіадиспетчерів має будуватися на основі принципів гуманістичної психології та з урахуванням педагогічних умов, найважливішими з яких є:

1) створення комфортного освітнього середовища для занять із фізичного виховання, тобто здійснення науково-методичного й організаційно-технологічного забезпечення занять із фізичного виховання у ВНЗ авіаційного профілю;

2) оптимальне планування структури та змісту занять з фізичного виховання для забезпечення єдності теоретичної та практичної фізичної підготовки;

3) застосування традиційних та інноваційних методів навчання;

4) цілеспрямоване залучення студентів до активної рухової діяльності: створення та посилення позитивної мотивації до виконання рухових дій різного рівня складності;

5) гнучка система оцінювання ефективності процесу підготовки та своєчасна діагностика рівня готовності студентів-майбутніх авіадиспетчерів до професійної діяльності, до подолання труднощів і стереотипів;

б) створення особистісно-орієнтованого стилю взаємодії викладача зі студентами на засадах гуманізму, дотримання гуманістичної парадигми в навчально-виховному процесі.

Література

1. Зюрин Э. А. Формирование психофизической устойчивости к профессиональной деятельности операторов сложных систем управления средствами физической культуры : дис...канд..пед. наук: 13.00.04 / Зюрин Эдуард Адольфович. – Ярославль, 2008. – 227 с.

2. Орленко Н. А. Професійно-прикладна фізична підготовка майбутніх пілотів у вищих навчальних закладах : дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Орленко Наталія Анатоліївна. – Київ, 2010. – 258 с.

3. Полиевский С. А. Методология и методика применения экстремальных видов спорта при подготовке к профессиональной деятельности / С. А. Полиевский, Р. Т. Раевский, С. М. Канишевский // Актуальные проблемы профессионально-прикладной физической подготовки: Наук.-метод. журнал. – О.: Изд-во АО БАХВА, 2010. – №1(1). – С. 11-14.

4. Раевский Р. Т. Актуальные проблемы профессионально-прикладной физической подготовки и методология их решения / Р. Т. Раевский, С. М. Канишевский // Актуальные проблемы профессионально-прикладной физической подготовки: Наук.-метод. журнал. – О.: Изд-во АО БАХВА, 2010. – №1(1). – С. 6-10.

5. Керницький О. М. Методика формування психофізіологічної готовності курсантів-льотчиків до льотної діяльності : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Керницький Олександр Михайлович. – Х., 2004. – 194 с.

6. Слугачев Е. М. Развитие оперативной памяти у студентов Академии гражданской авиации операторского профиля средствами профессионально-прикладной физической подготовки: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Слугачев Евгений Михайлович. – М., 2003. – 178 с.